

SOVET HOKIMIYATI DAVRIDA O'ZBEKISTONNING
MA'NAViy-MADANIY QARAMLIGI VA UNING OQIBATLARI

Ro'ziboyev Nurbek O'ktamovich

Termiz davlat universiteti tarix fakulteti magistranti
<https://www.doi.org/10.37547/ejsspc-v03-i02-p2-54>

ARTICLE INFO

Received: 11th February 2023
Accepted: 20th February 2023
Online: 21th February 2023

KEY WORDS

Xalq ta'limi, Abdurauf Fitrat,
Ibrohim Ismoil, Burhon Habib,
Munavvar Qori
Abdurashidhonov, Abdulla
Rahimboyev, Abdurahmon
Ismoilzoda, Haydar Shavkat,
Anna Poroykova, Vladimir
Sergeyev.

ABSTRACT

XX asrning 20-30 yillari davrini ko'zdan kechirar ekanmiz, bunda barcha ijtimoiy hayot jarayonlari qatori madaniy-ma'naviy soha ham o'ziga xos murakkablik, qiyinchilik bilan kechganligiga amin bo'lamiz. Sovetlar hokimiyati va uning hukmron partiyasi butun mamlakatda sotsializm tuzumini barpo etishni o'z oldilariga asosiy maqsad qilib qo'yar ekanlar, bunda madaniy sohaning roli alohidaligini, uningsiz ko'p narsaga erishib bo'lmasligini yahshi tushunardilar. Shu boisdan sovet hokimiyatining dastlabki yillaridan boshlab madaniy qurilish jarayonini o'z ta'minoti va g'oyalari asosida rivojlantirishga kirishgan edilar.

Kirish. 20-yillar boshlariga kelib O'zbekiston hududida madaniy qurilishning eng dolzarb vazifalaridan sanalgan sovet ta'lim tizimini shakllantirish ishlari faol boshlab yuborildi. Sovetlar O'zbekistonda yangi ta'lim tizimini yaratishga yo'l tutar ekan, bundan ko'zlagan asosiy maqsadlari o'lkada xalq ta'limi bo'g'inlarini ravnaq toptirish, yalpisiga Xalq savodhonligiga erishish, ilm-ma'rifat chashmalaridan hammasini to'la bahramand etish emas, balki eng avvalo yurt farzandlari ongiga, shuuriga kommunistik g'oyalar va ideallarni chuqur singdirish va shu yo'l bilan o'zlariga quloq qoqmay xizmat qiladigan «mo'min-qobil» avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish edi.

Sho'rolarning "madaniy inqilob" tadbiri jamiyatning barcha jabhalari qatorida ilm-fan, madaniyati, san'at maorif, oliy ta'lim sohalarini o'z izmiga solgan edi. Ta'lim-tarbiyaning o'choqlari bo'lgan milliy maktablarga ham bu siyosat o'zining salbiy ta'sirini o'tkazmasdan qolmadi. Sovet hokimiyatining dastlabki yillaridanoq an'anaviy ta'lim tizimini yo'q qilish avj oldirildi. Davlat "proletariat diktaturasi"ning mavjud barcha kuchlaridan foydalanib, sovet siyosiy rahbariyati qisqa muddat ichida Turkistonda chor imperiyasi o'rnatgan ta'lim tizimini tag-tomiri bilan yo'q qilishga erishdi. Bir vaqtning o'zida an'anaviy maktablarga nisbatan ma'muriy-repressiv hamda iqtisodiy choralar ko'rildi. An'anaviy maktab va madrasa hamda jadid maktablarini yo'q qilish bilan birga sovet organlari mahalliy aholi farzandlari maktablariga ham jiddiy e'tibor berishmagan bo'lsada, sovet o'quv maskanlarini o'qituvchi kadrlar hamda kerakli mablag' bilan ta'minlash imkoniyatlarini topa olishgan. Chunonchi, sho'ro ta'lim tizimiga mos o'qituvchi kadrlarning miqdoriy o'sishini ta'minlash keng yo'lga qo'yilib, 1917 yilning o'zidayoq Toshkent, Andijon, Samarqand, Qo'qonda dastlabki

o'qituvchilar tayyorlaydigan qisqa muddatli kurslar tashkil etilgan edi. 1920 yillarning boshlariga kelib, shunday kurslar orqali 3 ming mahalliy millat va 802 ta yevropalik o'qituvchi tayyorlandi.

Adabiyotlar tahlili va metadologiyasi.

Ana shunday sharoitda mahalliy ziyolilarimiz zamonaviy milliy universitet yaratish ishiga bel bog'ladilar va Munavvar Qori Abdurashidhonov boshchiligida Musulmon Xalq Universitetini tashkil etish guruhi saylandi. 1918 yilning 9 aprelida Munavvar Qori Abdurashidhonovning hovlisida Musulmon Xalq Dorilfununining 9 kishidan iborat tashkiliy hay'ati ta'sis etildi. Musulmon Xalq Dorilfununi 1918 yilning 12 mayida Toshkent shahrining Eski shaharida tantanali ravishda ochildi. Uning 13ta maktabi 14-maydan ochila boshladi, eng oxirgisi 17 iyunda tarkib topdi. Ulardan 4 tasi ayollar maktabi edi. 1918 yilning 31 mayida esa Musulmon Xalq Dorilfununining oliy ta'lim bosqichi – Musulmon Dorilmuallimi tashkil etiladi. Lekin sho'rolar siyosiy va ijtimoiy muhitning murakkabligi va Rossiyadagi siyosiy voqealarni ro'kach qilib, 5 yillik o'qishga mo'ljallangan dorilmuallimini faqat 4 oylik musulmon o'qituvchilari kurslari bilan chegaralab qo'yidilar. Mazkur o'quv dargohida mashg'ulotlar 1918 yilning 1-iyunida quyidagi o'qituvchilar tarkibi bilan boshlandi, Abdurauf Fitrat, Ibrohim Ismoil, Burhon Habib, Munavvar Qori Abdurashidhonov, Abdulla Rahimboyev, Abdurahmon Ismoilzoda, Haydar Shavkat, Anna Poroykova, Vladimir Sergeyev. Institut mudiri qilib Ibrohim Ismoilov va kotib Abdulla Rahimboyev tayinlandi.

Musulmon dorilmuallimini Turkiston Xalq Universiteti mablag bilan ta'minlangani sababli, moddiy tomondan tamoman unga buysungan edi. Tez orada Turkiston Xalq Universiteti Boshqarmasi dorilmualliminda 1918 yil 15 avgustdan 1-sentyabrgacha o'qish to'xtatilishi haqida qaror qabul qiladi va shu yilning kuzida dorilmuallimin ikkinchi darajali tashkilot qatorida yopib qo'yiladi. O'lkada milliy ziyolilarni yetishtirishda muhim ahamiyat kasb etgan musulmon Xalq Dorilfununi faoliyati sho'rolar davri adabiyotida mutlaqo yoritilmagan, u yerda dars bergan 300 ga yaqin o'qituvchilarning nomlari hozirgi kunga kelib aniqlandi.

Muhokama va natijalar.

Shuni ta'kidlash joizki, 1918 yilning 21 aprelida rus ziyolilari tomonidan Turkiston Xalq Universiteti ochilgan edi. Uning birinchi rektori V.Popov edi. Musulmon Xalq Dorilfununi faoliyati sho'ro hukumati tomonidan to'xtatib qo'yilgandan so'ng faqat rus tilini bilgan mahalliy millat vakillari mana shu dargohda oliy tahsilga ega bo'lishlari mumkin edi. 1926 yilning sentyabr oyida O'rta O'siyo partiya komitetlarining xotin qizlar bo'limlari xodimlari ishtirokida kengash o'tkazildi va u yerda xotin-qizlar orasida olib borilayotgan ishlarni jadallashtirish va uni majburiy ravishda o'tkazishga qaror qilindi. Bu majburiy tadbir "Hujum" deb ataldi ya'ni hujum uslubida ayollar muammosini hal qilish siyosati ustun bo'la boshladi. "Hujum" dastlab katta muvaffaqiyatlarni qo'lga kiritdi, 1927 yil bahoriga kelib 100 ming ayol paranjisini tashladi, 5 ming ayol savodsizlikni tugatish kurslarida tahsil oldi, 5202 nafar ayol viloyat, shahar, tuman sudlariga xalq maslahatchilari qilib saylandilar. "Hujum" harakatining asl maqsadi faqat parangi tashlashdan iborat emas edi. Uning asosiy maqsadi xotin-qizlarni ijtimoiy ishlab chiqarishga keng jalb etish edi shu maqsadda O'zbekistonda va unga qo'shni respublikalarda bir qator xotin-qizlar atdellari tashkil qilindi. "Hujum" kompaniyasi jarayonida jiddiy kamchiliklarga yo'l qo'yildi. Eng avvalo bu tadbir shoshma-shosharlik bilan,

o'zbek xalqiga xos milliy xususiyatlar, urf odatlar o'rganilmasdan amalga oshirildi. Kompariyatning madaniy merosni inkor etish siyosati arab yozuvini lotin grafikasiga almashtirish haqidagi qarorida ham o'z aksini topdi. Buning sababini sho'rolar "madaniy o'sishda texnik xususiyatga ega to'siqlardan biri bu qoloq transkripsiyadir" hamda "an'anaviy arabcha yozuv faqatgina diniy" musulmon an'analari nuqtai nazaridagina qimmatlidir" deb o'qtirib, arab yozuvining mavqeini pasaytirishga harakat qiladilar. Shu munosabat bilan O'zbekiston kommunistlarining III qurultoyi (1927 yil noyabr) "Yangi lotin alifbosiga yanada shiddatliroq yo'l bilan o'tishi kerak" deb ta'kidladi va 1929 yilda arab yozuvi lotin grafikasiga o'zgartirildi. Chunki O'rta Osiyoni arablar istilo qilgan VIII asrdan boshlab nafaqat diniy kitoblar, balki fanning barcha sohalarida o'n uch asr mobaynida yaratilgan yozma madaniyat yodgorliklari, o'lka aholisi amal qilib kelgan huquq manbalari ana shu yozuvda yaratilgan edi. Shu sababdan bu mahalliy Xalqni madaniyatidan, o'ziga hos huquqidan ajratib, sovet qolipiga majburan solish edi. 1940 yilda esa lotin grafikasining kirill bilan shoshilinch almashtirilishi O'zbekiston aholisi bilim darajasining o'sishiga, uzbek tilining rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Ushbu xatolik savodsizlar sonining sun'iy o'sishini keltirib chiqardi. Lekin eng achinarlisi, ma'naviy hayot to'la ruslashtirilib, hamma joylarda o'zbek tili imkoniyatlarining cheklanishiga olib keldi. Shu o'rinda aytish muhimki Sovet Sotsialistik davlatchiligi o'zbek xalqining tub ma'naviy, ahloqiy qadriyatlariga mos kelmas edi. Tarbiyaviy ishlar ham ilmiy manfatlarni aks ettirmas edi. Mustabid tuzum yillari respublikamizda adabiyot bilan bir qatorda milliy san'at ham rivojlandi. 1918 yilda Hamza Fargonada "O'lka Sayyor" siyosiy truppasini tashkil etdi. M.Qori-Yoqubov, U. Egamberdiyev, H.Islomov, M.Kuznesovalar shu teatr qaldirg'ochlar bo'ldilar. O'sha yili Mannon Uyg'ur Toshkentda "Turon" jamiyati qoshida teatr tuzdi. Bu guruh keyinchalik O'lka Davlat namuna teatriga aylandi.

Teatrning birinchi aktyorlari Abror Hidoyatov, Muzaffar Muhamedov, Obid Jalilov, Fathulla Umarov, Sayfi Olimov, Ma'suma Qoriyeva, Bosit Qoriyev, Ziyo Saidlardir. Mannon Uygur vatanparvarlik va ma'rifatparvarlik g'oyalari bilan sug'orilgan Fitrat, G'ulom Zafariy, Cho'lpon, Qodiriy. Ozarbayjon dramaturgi Husayn Jovid asarlarini sahnalashtirdi. Shu yillarda M. Qori-Yoqubov tomonidan birinchi bo'lib o'zbek Xalq musiqa ansambli tashkil etildi. 1926 yilda esa yuzaga kelgan birinchi o'zbek davlat konsert etnografik ansambliga atoqli o'zbek xonanda, aktyor, sozandalari jalb etilib, 1929 yilda uning zaminida Samarqandda O'zbek davlat musiqali teatri tashkil topdi. Aynan o'sha davrlarda atoqli o'zbek ijrochilari chet el gastrollarida bo'lishgan: Tamaraxonim va Qori Yoqubovlar Parij va Berlin (1925) da katta muvaffaqiyat qozonishgan. 1936 yilda o'zbek davlat filarmoniyasining tashkil etilishi ijrochilik san'atining ma'lum darajada tizimlanishiga asos bo'ldi.

O'zbekiston Prezidenti I. A. Karimov ta'kidlaganidek, respublika NKVDsi "Uchlik"lari tomonidan 1937-39 yillarida 41 mingdan ziyod kishi qamoqqa olinib, ulardan 6 ming 920 tasi otib tashlangan edi.

1946-1985 yillar oralig'ida Markaz ideologlari tomonidan o'ylab topilgan «rivojlangan sosializm», «sotsialistik turmush tarzi» kabi xayoliy va noilmiy aqidalar girdobida butun mamlakatda bo'lganidek, O'zbekistonda ham maorif, oliy ta'lim, ilm-fan, san'at o'ta siyosiydashgan holda rivojlanishga majbur qilindi. Ushbu davrda madaniyatga xos, uning rivojlanishi uchun muhim omil bo'lgan erkinlik, demokratiya batamom yo'q qilindi. Madaniyat, ayniqsa milliy madaniyatning «rivoji» maxsus qolipga solindi. Totalitar tizim

sharoitida madaniy-ma'rifiy muassasalardan ommaga g'oyaviy ta'sir o'tkazish maqsadida keng foydalanildi. 1960 yillar respublikada 2,977 klub bo'lsa, 1970 yilda ularning soni 3,441taga yetdi. Shu yillari kutubxonalar soni tegishli ravishda 3,418tadan 5,822taga, muzeylar soni 14tadan 26taga, kinoqurilmalar soni 2,178tadan 3,988taga oshdi. Lekin bularning ko'pchiligi statistik hisobotlarda oshirib ko'rsatilgan bo'lib, aslida o'zlarining bevosita funksiyalarini samarali bajarish uchun hayotiy imkoniyatga ega bo'lmadi. Ularning moddiy texnika bazasi past darajada bo'lib, moliya bilan yetarli ta'minlanmadi. Bu jihatdan O'zbekiston sobiq sovet respublikalari o'rtasida eng quyi pog'onada turdi.

1969 yilda Rossiyada aholining 10 ming nafariga 14 klub muassasi to'g'ri kelsa, Belorussiyada 11ta, O'zbekistonda esa atigi 4ta edi. Madaniy-ma'rifiy muassasalarga davlat tomonidan ajratilgan mablag' aholi jon boshiga Estoniyada 21,3 so'mni, Armanistonda 17,9 so'm, RSFSRda 9,7 so'mni tashkil qilsa, O'zbekistonda 4,5 so'mni tashkil qilardi. Respublika kutubxonalarining kitob fondi 1950-1970 yillarda o'n barobarga ko'paygan bo'lsa-da, lekin ularning ko'pchiligini mafkuraviy targ'ibot uchun zarur bo'lgan marksizm-leninizmga oid asarlar tashkil qilar edi. Olingan kitoblarning 8- 10 foizigina respublikada nashr etilgan bo'lib, qolganlari chetdan keltirilib, ularning aksariyati rus tilida edi. Madaniy-ma'rifiy muassasalar moliyaviy jihatdan davlat nazoratidan chetda qolganligi uchun ko'pincha jamoatchilik asosida ko'rildi. O'zbekistonda ta'lim tizimini yahshilash uchun o'nlab qarorlar qabul qilinardi. Biroq bu qarorlar milliy maktablarda to'liq bajarilmasdi. Maktablar urushdan keyin ham darsliklar bilan to'liq ta'minlanmadi. O'qituvchi xodimlar masalasi urushdan keyingi yillarda eng jiddiy muammolardan edi. Chunki, malakali o'qituvchilar asosan urushga yuborilgan, ularning ko'pchiligi halok bo'lgandi. 1950 yilda respublika xalq xo'jaligi uchun kadrlar tayyorlashda 26 ta oliy o'quv yurtlari, shuningdek 2 ta universitet faoliyat ko'rsatdi.

Shu bilan birga 92 ta texnikum o'rta maxsus ta'lim tizimida ish olib bordi. 1950- 1953 yillarda oliy o'quv yurtini bitirganlarning atigi 30% ini, o'rta maxsus o'quv yurtlari bitiruvchilarining esa 33% ini o'zbeklar tashkil qildi, xolos.

1951-1954 yillari respublikada yana bir yirik ilmiy markaz bunyod etildi. 80 gektar maydonda ittifoqda yagona tabiiy sharoitda o'sadigan Toshkent botanika bog'i yaratildi. 1956 yili 5 noyabrda O'rta Osiyoda birinchi Toshkent telemarkazi ishga tushurildi. 1962 yil Urganchda, 1964 yil Nukusda ham television markazlar ish boshladi. O'zbekistonlik olimlarning bir qanchasi, ayniqsa, tabiiy fanlar sohasida o'zlarining ilmiy yutuqlari bilan nafaqat sobiq ittifoq doirasida, balki jahon miqyosida tan olindi va yuqori darajadagi davlat mukofotlariga sazovor bo'ldilar.

O'zbek olimlaridan matematiklar – T.N.Qori-Niyoziy, T.A.Sarimsoqov, S.H.Sirojiddinov, fiziklar – U.O.Oripov, S.A.Azimov, ximiklar – O.S.Sodiqov, S.Yu.Yunusov, M.I.Nabiyev, geologlar – H.M.Abdullayev, I.K.Hamraboyev, G.A.Mavlonov, biologlar – A.M.Muzaffarov, K.Z.Zokirov, T.Z.Zohidov texnika sohasida M.T.Urazboyev, H.A.Rahmatulin, H.Fayziyev, jamiyatshunoslik fani sohasida I.M.Muminov, H.Sulaymonova, Yo.G'.G'ulomovlar shular jumlasidandir.

Yurtboshimiz I. A. Karimovning mana bu ibratomuz so'zlarida ulug' ajdodlarimizning muttasil mustaqillik g'oyasiga sodiq bo'lib, shunga intilib yashab kelganligiga yana bir bor amin bo'lamiz: «Biz ona O'zbekiston istiqlolini, uning sha'nu shavkatini qanday himoya etishni ota-bobolarimizdan meros qilib olishimiz va uning himoyasiga hamisha tayyor turmog'imiz darkor».

Darhaqiqat, chor mustamlakachiligi o'zining behad zulmkorligi, qabohati bilan yurtimiz, uning jafokash odamlari tanasida o'chmas dard-hasrat qoldirdi, ularning qalbi dilini pora-pora etib, beaded mahrumliklarga giriftor qildi. U ajdodlarimizning qalb olamini azaldan bezab, ularni ma'nau va ruhan qo'llab quvvatlab kelgan ne-ne asl ma'naviy qadriyatlarini zavol toptira borib, ularning jismi-jonida mavj urib kelgan milliy istiqloq va erk tuyg'ularini asta-sekin sundirishga urinib keldi. Yurtimiz tuprog'ini qonga belagan chor zobitlaridan biri bo'lgan general Skobelevning:

«Millatni yo'q qilish uchun uni qirish shart emas, uning madaniyatini, san'atini, tilini yo'q qilsang bas tez orada o'zi tanazullga uchraydi», deb aytgan behayo so'zlari bekorga aytilmagan albatta.

Bolsheviklar hokimiyati o'rnatilgach o'lka xalqlarining ma'naviy madaniy hayotida xuddi shu qoidaga asoslanib, milliy o'tmishni unutgan, sovet tuzumini ardoqlaydigan, fanatik sovet kishisini vujudga keltirish yo'lidan bordi. 20 yillarning oxiri 30 yillarning boshidan madaniy hayotda ma'muriy buyruqbozlik usullarining keng qo'llanilishi, shuningdek qatag'onlar to'lqinining boshlanganligi, albatta milliy ma'naviyatimizga jiddiy to'sik bo'ldi. XX asrning 20-30 yillarida hukmron kommunistik partiyaning madaniy-qurilish siyosati asosan «shaklan milliy, mazmunan sotsialistik madaniyatini shakllantirishga qaratildi. Shu bois bu yillarda o'zbek xalqining olis asrlarga borib qadaluvchi moddiy va ma'naviy madaniyati durdonalari, asoriatqalariga, masjidular madrasalar, gumbazu maqbaralar ko'rinishidagi noyob me'moriy obidalarga zo'r berib hujum uyushtirildi. Hatto ko'p joylarda «Hudosizlar jamiyatlari» tuzilib, ular orqali diniy e'tiqod va tasavvurlarga qarshi, uning pokdamon peshvolariga qarshi hujumkor ateistik kurash, tashviqot va targ'ibot avj oldirildi. Bolshevistik siyosiy doiralar o'zgacha dinni, o'zgacha e'tiqodni xalq ongiga singdirishga harakat qildi. Bu din marksizm g'oyasi edi. Bu go'yani ommalashtirish uchun barcha imkoniyatlar ishga solindi. Jamiyatga asosiy mafkura sifatida marksizmnining kiritilishi natijasida boshqa dunyoqarashlar batamom inkor etildi. Marksizm g'oyasini qabul qilmagan har bir kishi «Xalq dushmani» deb e'lon qilindi.

O'zbek adabiyotining Fitrat, Cho'lpon kabi «keksa» avlodi vakillarining 30- yillarda erkin ijod etishga yo'l qo'yilmadi. Shoir va yozuvchilarning o'z asarlarida Lenin va Stalin obrazlarini yaratishlariga alohida e'tibor qaratildi, kommunistik obrazi o'zbek adabiyotining asosiy obraziga aylandi, o'zbek kishisi ongining shakllanishi, albatta rus «og'a»sining ishtiroki va ta'sirida ro'y berishi lozimligi adabiyot oldiga qo'yilgan asosiy talablardan edi. 1929 yili turli bahonalar bilan uyushtirilgan «tozalash» kompaniyalarida o'zbek ziyolilarining dastlabki avlodi mahv etildi. Ammo 1929-1930 yillardagi «tozalash» bilan o'zbek xalqi va uning madaniyatini sovetlashtirish muhim ekanini tushungan davlat va partiya 1937 yilda adabiyotimiz va umuman madaniyatimizning eng sara arboblari yo'q qilib, hatto ular nomini tarixdan o'chirib tashlash uchun barcha choralarni ko'rdi. A. Fitrat, Cho'lpon, Abdulla Qodiriy, Elbek, Usmon Nosir, Gozi Yunus, G'ulom Zafariy singari yozuvchilar «Xalq dushmanlari» deb e'lon qilindi.

Bu qatog'on qurbonlari Ona yurt uchun, Vatan uchun jonlarini garovga qo'yib, faoliyat yuritganliklarini Prezidentimizning quyidagi so'zlaridan ham bilish mumkin: «XX asr boshidagi ma'rifatchilik harakati haqida gap ketganda bir savol fikrimizni teranlashtiradi. O'sha haraktning namoyandalari boyluk uchun, shon-shuhrat uchun maydonga chiqishdimi?

Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvar Qori, Fitrat, Tavallolarga maktab ochganlari, xalqni o'z haq-huquqlarini tanishga da'vat etganlari uchun biron maosh to'laganmi? Albatta, yo'q! Ular o't bilan o'ynashayotganlarini, istibdodga qarshi kurashayotganlari uchun ayovsiz jazolanishlarini oldindan yahshi bilishgan. Bilaturib, ongli ravishda mana shu yo'ldan borganlar. Chunki vijdonlari, iymonlari shunga da'vat etgan».

Shunday bo'lsa-da mustabid tuzum o'zining mafkuraviy cheklashlaridan, kommunistik g'oyaga zid bo'lgan qarashlarga murosasiz bo'lishdan voz kechmadi. Aksincha, ijtimoiy-iqtisodiy turg'unlik yillarida ham siyosiy aqidaparastlik yanada kuchaydi. Qonun chiqaruvchi va ijrochi hokimiyat ittifoqdagi singari, respublikada ham rasman sovetlar ixtiyorida edi. 1950 — 1959-yillarda O'zbekiston Oliy Soveti Prezidiumiga Sh.R. Rashidov boshchilik qildi.

Xulosa. Hullas, sovet tuzumining murakkab va o'ta ziddiyatli yillarida o'zbek xalqi o'zligini, qadimiy milliy madaniyati va qadriyatlarini saqlab qolishga harakat qildi. Lekin bu oson kechmadi. Bu yo'lda o'ziga hos kurashlar va yo'qotishlar sodir bo'ldi. Kommunistik mafkura mahalliy xalqning milliy g'ururini sindirishga urindi. Xalqni milliy ma'daniyatdan, milliy an'analardan chalg'itish uchun "kommunizm" va "rivojlangan sotsializm" kabi hayoliy aqidalarni o'ylab topdi. Ularni xalq ommasiga ongiga singdirish uchun barcha choralardan, vositalardan va usullardan foydalandi. Lekin o'zbek halqi bularning barchasiga bardosh berdi. Chunki halq ijtimoiy-siyosiy hayotda muqarrar o'zgarishlar sodir bo'lishiga ishonar edi.

References:

1. Mirziyoyev Sh. M. "Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz". T.: "O'zbekiston". 2017. 488b.
2. Mirziyoyev Sh. M. "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz".T.: "O'zbekiston". 2017. 592b.
3. Mirziyoyev Sh. M. "Niyati ulug' xalqning – ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi" .T.: "O'zbekiston". 2019.
4. Narzulla Jo'rayev "Tarix falsafasining nazariy asoslari" – T.: "Ma'naviyat".2008.459b.
5. Ergashev Q. Ozbekiston xalq ta'limining rivojlanish tarixi.. T. "Oqituvchi" 1998.80b.
6. Ergashev F, Obidov D. Milliy ta'lim tarixidan. T.: "Akademiya", 1998.65b.
7. Tursunov I. Xalq ta'limining dolzarb muammolari. T.: "O`qituvchi" 1990.140b.